

Sâbilikte Kuşta Kavramının Mahiyeti
The Nature of the Kushta Concept in Mandaeism

Mıhdat AKTULGA

Dr. Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı/Türkiye
Dr. Teacher, Ministry of National Education Türkiye

mthttlg@gmail.com

[orcid.org/ 0000-0002-1913-782X](https://orcid.org/0000-0002-1913-782X)

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Araştırma Makalesi / **Article Type:** Research Article

Geliş Tarihi: 17 Temmuz 2023 / **Date Received:** 5 July 2023

Kabul Tarihi: 15 Eylül 2023 / **Date Accepted:** 15 September 2023

Yayın Sezonu: Eylül 2023 / **Pub Date Season:** September 2023

Cilt: 7, Sayı: 1, Sayfa: 238-239/ Volume: 7, Issue: 1, Pages: 238-239

Atıf: Aktulga, Mıhdat. "Sâbilikte Kuşta Kavramının Mahiyeti". *Kastamonu Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 7/1 (Eylül 2023), 238-239

Citation: Aktulga, Mıhdat. "The Nature of the Kushta Concept in Mandaeism". *Journal of Divinity Faculty of Kastamonu University* 7/1 (September 2023), 238-239

İntihal: Bu makale özel bir yazılımla (iThenticate) taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned special software (iThenticate). No plagiarism detected.

Etik Beyan: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Mıhdat Aktulga).

Ethical Statement: It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Mıhdat Aktulga).

Bu makale, 10. Uluslararası Mardin Artuklu Bilimsel Araştırmalar Kongresi'nde sözlü olarak sunulan "Sâbilikte 'Kuşta' Kavramı Üzerine Bir Analiz" başlıklı tebliğin içeriği geliştirilerek ve kısmen değiştirilerek üretilmiş hâlidir./ This article is the revised and developed version of the conference presentation entitled "An Analysis on The Concept of The 'Kushta' in Mandaeism", orally delivered at the 10th International Mardin Artuklu Scientific Researches Conference.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Funding: The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.

Çıkar Çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Conflict of Interest: The author(s) has no conflict of interest to declare.

Bu makale Creative Commons Atınlı-Gayri Ticari Türetilemez 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.

This article is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial No Derivatives 4.0 International License

web: <http://dergipark.gov.tr/kuifd>
mailto: ilafdergi@kastamonu.edu.tr

Kastamonu University, Faculty of Theology, Kastamonu/Türkiye

Öz

Sâbiilik, kurucusu belli olmayan düalist ve gnostik karakterli bir dindir. Sâbiiler, kendi dinlerini ışık dini, kendilerini de ışık dininin çocukları şeklinde tanımlamaktadır. Bu tanımlamanın temelinde onların kökenlerini doğrudan ışık dünyası (alma ǧ-nhura) ile ilişkilendirmelerinden kaynaklanmaktadır. Sâbiilikte ışık, su gibi fenomenler son derece kutsaldır. Zira Sâbiî inancına göre ışık, bütün iyiliklerin ve güzelliklerin tek ve eşsiz yaratıcısı olan Malka ǧ-nhura'nın ihtişamlı görkemini temsil etmektedir. Su ise Işık Tanrısı Malka ǧ-nhura'nın kusursuz saflığının bir tezahürüdür. Sâbiilikte İyilik Tanrı Malka ǧ-nhura, tamamen bir ışık unsuru olduğundan madde ile ilişkilendirilmez. Çünkü maddenin İyilik Tanrısı Malka ǧ-nhura'nın karşıtı olan Kötülük Tanrısı Malka ǧ-hşuka'dan ortaya çıktığına inanılır. Sâbiiler, Işık Tanrısı'nın maddi dünya ile ilişkisinin dolaylı olduğuna inanırlar. Malka ǧ-nhura, doğrudan maddeye müdahale etmek yerine, kötülük güçleri tarafından maddeye hapsedilen ışık parçacıklarını kurtarmak amacıyla bir dizi yaratım faaliyetlerine girişmiştir. Sâbiilik inancına göre ışık elçisi Manda ǧ-hiia ve birer ışık varlıkları olan Anuş, Hibil ve Şitil, ışık dünyasından yeryüzüne inerek insanlara tanrısal kökenlerini hatırlatır. Sâbiiler, fiziki ışık elçileri olan Âdem, Yahyâ gibi figürlerinde insanların kurtarıcısı olduğuna inanırlar. Işık Tanrısı Malka ǧ-nhura, insanın maddi âlemin kaskacından kurtaracak ilahi nizamını bu kurtarıcılar aracılığıyla insan nesline bildirmiştir. Sâbiilikte bu İlahi Yasa'ya Kuşta denilir. Sâbiilikte ideal ahlak modeli ve ışık elçisi/peygamber anlamına da gelen Kuşta kavramı, esasen Malka ǧ-nhura'nın evrenle içkin tanrısal iradesini ifade etmektedir. Dolayısıyla Sâbiiler açısından Kuşta, dünya hayatında takip edilmesi gereken hakikat yolu ve aynı zamanda insan ruhunun doğrudan ışık diyarına yükselmesini sağlayan ilahi rehberdir. Bu makalenin konusu Sâbiilikteki Kuşta kavramını bütün boyutlarıyla analiz etmektir. Araştırmada Sâbiiliğin kutsal metinleri ve konu hakkında yapılan araştırmalardan yola çıkılarak Kuşta kavramının Sâbiî dini topluluğu açısından hangi anlamlara karşılık geldiği deskriptif metotla ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Sâbiilik, Kuşta, Tanrısal Yasa, İdeal Ahlak, Peygamberlik.

The Nature of the Kushta Concept in Mandaeism

Abstract

Mandaeism is a dualist and gnostic religion with an unknown founder. The Mandaeans define their religion as the religion of light and themselves as the children of the religion of light. The basis of this identification stems from their direct association of their origins with the world of light (alma ǧ-nhura). In Mandaean, phenomena such as light and water are extremely sacred. Because, according to Mandaean belief, light represents the glorious splendor of Malka ǧ-nhura, the sole and unique creator of all goodness and beauty. Water, on the other hand, is a manifestation of the perfect purity of Malka ǧ-nhura, the God of Light. Goodness in Mandaean God Malka ǧ-nhura is not associated with matter, as it is purely an element of light. Because matter is believed to have emerged from Malka ǧ-hshuka, the God of Evil, who is the opposite of Malka ǧ-nhura, the God of Good. The Mandaeans believe that the God of Light's relationship with the material world is indirect. Instead of directly intervening in matter, Malka ǧ-nhura embarked on a series of creative activities in order to liberate particles of light that were imprisoned in matter by evil forces. According to the Mandaean belief, Manda ǧ-hiia, the light ambassador, and Anuş, Hibil and Şitil, who are light beings, descend from the world of light to the earth and remind people of their divine origins. The Mandaeans believe that their figures such as Adam and Yahyâ, who are physical messengers of light, are the saviors of people. The God of Light, Malka ǧ-nhura, has informed the human generation of the divine order that will save man from the grip of the material world, through these saviors. In Mandaeism, this Divine Law is called Bird. The concept of Kushta, which also means ideal moral model and light messenger/prophet in Mandaeism, essentially expresses the divine will of Malka ǧ-nhura immanent with the universe. Therefore, for Mandaeans, Kushta is the path of truth to be followed in worldly life and at the same time the divine guide that enables the human soul to rise directly to the realm of light. The subject of this article is to analyze the concept of Kushta in Mandaeism in all its dimensions. In the research, based on the holy texts of Mandaeism and the researches on the subject, the meanings of the concept of Kushta in terms of the Mandaeism religious community were revealed with the descriptive method.

Keywords: History of Religions, Mandaeism, Kushta, Divine Law, Ideal Morality, Prophethood.

Giriş

Sâbiî dini, düalist olmakla birlikte monoteist ve politeist unsurları içinde barındıran son derece karmaşık bir teolojik yapıya sahiptir. Bunun en büyük nedeni hiç şüphesiz onların farklı din ve inançlardan etkilenmesidir. Sâbiîlerin köken itibarıyla Filistinli bir dini topluluk olduğu düşünülmektedir.¹ Sâbiîlerin Yahudilerle yaşadıkları sorunlardan dolayı daha sonra Mezopotamya'nın geniş bataklıklarına göç ettiği bilinmektedir. Sâbiî topluluğun Hıristiyanlıktan önce Yahudilerle aynı bölgede yaşadığının en büyük kanıtı onların kutsal metinlerinde *Kudüs, Ürdün, Vaftiz, Yahudi, Adonai, Yaḥyā* gibi kavramlara sık sık atıfta bulunulmasıdır.² Yahudilerle yaşadıkları dini ve siyasi çekişmelerden ötürü Babil ve İran bölgelerine göç eden Sâbiîler, zamanla buraların hâkim inançları olan Mecusilik, Maniheizm, Hıristiyanlık, Babil'in yerli inançları ve sonrasında İslam'ın etkisinde kalmışlardır.³ Bütün bu faktörler, Sâbiîliğin günümüze kadar ulaşan geleneksel dini anlayışlarının oluşmasında etkin bir rol oynamıştır. Bununla birlikte Sâbiî topluluğunun oldukça gizemli olan kendi inanç yapılarını koruma konusunda bir nebze de olsa başarılı oldukları söylenebilir. Diğer dini topluluklara kapalı olan Sâbiîlerin kendilerini onlardan farklı olarak Işık Tanrısı *Malka ḡ-nhura*'nın yeryüzündeki varisleri olarak görmeleri onların sözlü geleneklerinin, mitlerinin ve ritüellerinin günümüze taşınmasında hiç şüphesiz son derece önemli olmuştur.⁴

Düalist bir niteliğe sahip olmasına rağmen Sâbiîliğin teolojik sisteminde politeist eğilimler de söz konusudur.⁵ Sâbiî teolojisinin merkezinde *Hayat* (Hiia) kültü vardır. Sâbiî inancına göre *Hayat*, bütün var oluşun menşeidir. Sâbiîlikte gizemli olan *Hayat* kültü, aynı zamanda dini inanç ve ritüellerin dayandığı en önemli tanrısal ilke kabul edilir. Sâbiîlikte ilahi ve beşer boyutundaki bütün varlıkların *İlk Yaşam* olarak da adlandırılan *Hayat* ilkesinden ortaya çıktığına inanılır. Hatta ışık dünyası, Işık Tanrısı *Malka ḡ-nhura* ve ışık dünyasındaki sonsuz ışık varlıkları bile *Hayat İlkesi* ile var olmuştur.⁶ Sâbiîlikte *pira* (meyve) ile özdeşleştirilen *Hayat*, bütün var oluşun ilksel kaynağı ve aynı zamanda tanrısal ve tanrısallığın dışındaki bütün yaratılış aktivitelerinin değişmeyen kökenini oluşturmaktadır.⁷ Sâbiîlikte evrende yaratılışın ilk safhası, bütün varlıkların ilk nüvesini özünde taşıyan *pira* (meyve) ile başlatılır.⁸ Ginza'ya göre bütün dünyalar var olmadan önce büyük bir harika olan *pira* (meyve) vardı. Daha sonra Görkem'in Büyük Işık Kralı *Malka ḡ-*

¹ Edwin M. Yamauchi, *Pre-Christian Gnosticism: A Survey of the Proposed Evidences* (Michigan: Baker Book House, 1973), 117.

² E. S. Drower, *Haran Gawaita and the Baptism of Hibil-Ziwa* (Vaticana: Bibliotheca Apostolica Vaticana, 1953), 4.

³ Francesca Rochberg, "The Babylonian Origins of the Mandaean Book of the Zodiac", *Aram* 11/2 (1999), 237-247.

⁴ Christa Müller-Kessler, "The Mandaean Question of Their Origin", *Aram* 16 (2004), 47-60.

⁵ Bu Makalede *Ginza Rabba*'nın Almanca çevirisinden yararlanılmıştır. Bkz. Mark Lidzbarski, *Ginza Dertschaätz Oder Das Grosse Buch Der Mandäer* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1925), 155.

⁶ Ethel Stefana Drower, *The Canonical Prayerbook of the Mandaean* (Leiden: Brill, 1959), 8.

⁷ Lidzbarski, *Ginza*, 73.

⁸ Lidzbarski, *Ginza*, 272.

nhura, *pira*'dan ortaya çıkmıştır.⁹ Arkasından kozmik yaratılışın tanrısal enerjisi kabul edilen *Ayar* (Eter) ve mükemmel aklı/zihniyeti olan *Mana* ile yaratılış nihayete ulaşmıştır.¹⁰ Sâbiîlikte *Kötülük İlkesi* kabul edilen Karanlık Kralı *Malka d-hşuka*'dan önce var olan bir tanrılar panteonu vardır. Buna göre kötülüğün bütün tezahürlerini yansıtan bu kötülük tanrılarının tümünün menşei karanlıklar dünyasıdır. Karanlıklar dünyası, ilkin *Anatan* ile *Qin* denilen iki canavarı kendi kara suyundan yaratmıştır.¹¹ *Anatan* ve *Qin*'in çiftleşmesiyle *Gaf* ve *Ruha* doğmuştur. Sâbiî inancına göre Işık Kralı *Malka d-nhura*'nın karşıtı olan *Malka d-hşuka* (*Ur*) karanlığın büyük şeytanları olan *Gaf* ve *Ruha*'nın çocuğudur.¹²

Sâbiîlerin arkaik özelliğe sahip gnostik inanç, mit ve ritüelleri kapsayan gelenekleri günümüze kadar ulaşmıştır. Oldukça kapalı bir topluluk olan Sâbiîler, kendi cemaat yapılarını tanımlamak ve diğer dini gruplardan ayırt etmek için *Mandenler* terimini kullanırlar. Sâbiîlerin dili *Mandence*'de *Manda* kavramı *arifler*, *bilenler* anlamındadır.¹³ Yunanca'da *gnosis* kelimesiyle aynı anlama karşılık gelen *Manda*, Sâbiî kutsal metinlerinde genellikle aşkın olanın insan doğasına yerleştirdiği *tanrısal akıl* veya *gizemli bilgi* anlamına gelmektedir.¹⁴ Sâbiîlerin kendilerini tarif etmek için kullandıkları bir diğer kavram, *Nasura*'dır. *Nasura*, Sâbiî cemaatinin Işık Kralı'nın kusursuz ve görkemli bilgisine mazhar olduklarını belirtmek için özellikle kullandıkları bir terimdir. Sâbiîlere göre *Nasura*, bozulmayan, değişmeyen ve yozlaşmayan ışık dininin mensupları anlamına da gelir. Zira *Âdem*'den sonra ışık dininin orijinal kaidelerini muhafaza eden tek topluluk kendileridir. Sâbiîlik üzerinde önemli araştırmalarıyla tanınan ünlü Antropolog Ethel Stefana Drower, bu görüşü destekleyecek şekilde Sâbiîlerin bir topluluk olarak kendi cemaatlerini tanımlamak için *Mandenler* kelimesi yerine *Nasura* kelimesini kullandıklarını ifade etmektedir. Drower'e göre *Nasura*, Sâbiî topluluğundaki ruhban sınıfını belirtmek için kullanılan bir kavramdır. *Manda* kelimesi ise daha çok din adamları dışındaki herkesi tanımlamaktadır. Dolayısıyla *gnosis* kelimesinden farklı bir anlama gelen *Manda*, kendilerine özgü kült, ritüel ve geleneklerini koruyan topluluk demektir.¹⁵

⁹ Lidzbarski, *Ginza*, 73.

¹⁰ Lidzbarski, *Ginza*, 65-66; Ethel Stefana Drower, *The Thousand and Twelve Questions (Alf Trisar Šuialia)* (Berlin: Akademie-Verlag, 1960), 166; Edwin M. Yamauchi, *Mandaic Incantation Texts* (New Haven: American Oriental Society, 1967), 39; Mıhdad Aktulga, *Düalist Dinlerde Tanrı İnancı Üzerine Bir Karşılaştırma (Mecusilik, Sâbiîlik, Manicilik)* (Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023), 143-144.

¹¹ Lidzbarski, *Ginza*, 155.

¹² Lidzbarski, *Ginza*, 159; Drower, *The Thousand and Twelve Questions (Alf Trisar Šuialia)*, 240; Aktulga, *Düalist Dinlerde Tanrı İnancı Üzerine Bir Karşılaştırma*, 271.

¹³ Jorunn Jacobsen Buckley, *The Mandaean: Ancient Texts and Modern People* (New York: Oxford University Press, 2002), 7.

¹⁴ F. Crawford Burkitt, "The Mandaean", *The Journal of Theological Studies* 29/115 (1928), 225-235.

¹⁵ Ethel Stefana Drower, *Haran Gawaita and the Baptism of Hibil-Ziwa* (Vaticana: Bibliotheca Apostolica Vaticana, 1953), ix; Ethel Stefana Drower, *The Mandaean of Iraq and Iran: Their Cults, Customs, Magic Legends, and Folklore* (Oxford: Oxford At The Clarendon Press, 1937), 8-9.

1. Kuşta Kavramının Tanım

Dinlerin tanrı-evren, tanrı-insan ve evren-insan ilişkisi bağlamında kendilerine has öğretileri vardır. Dinlerin öğretileri, din müntesipleri açısından uyulması gereken inanç, ibadet ve ahlak ilkeleri ile birlikte insanın ve evrenin eskatolojik boyutunu da içermektedir. Dinî düşüncenin özünde her şeyin kendisinden sadır olduğu bir tanrı/tanrılar imgesi bulunmaktadır. Bu tanrısal gerçeklikle birlikte kutsallığın en yüce yansıması kabul edilen ve ilahi iradenin kozmosa tecellisi olan *Tanrısal Yasa* veya İlahi Kanun yer almaktadır. Eski Mısır dininde bu ilahi düzeni belirtmek için *Maat*, Hinduizm’de *Rta*, Zerdüştilikte *Aşa* ve İslam’da *Sünnetullah* kavramı kullanılmaktadır. Dinlerde çok geniş anlamlarda kullanılan *Tanrısal Yasa*, insanın yaşamı boyunca hayatında tanzim etmesi gereken kuralları ifade etmektedir. Diğer yandan *hak din*, *sadakat*, *güven*, *iman* anlamlarına gelen *İlahi Yasa*, tanrının birey için öngördüğü kusursuz ahlak modeli anlamına da gelmektedir.¹⁶

Sâbiîliğin kutsal kaynaklarında *Kuşta* kavramına ilişkin farklı anlamlara gelen ifadelere rastlamak mümkündür. Sâbiîlikte düalist bir tanrı inancının varlığına işaret etmiştik. Varoluşun iyilik-kötülük, aydınlık-karanlık ikileminde ele alındığı bu inancın merkezinde *Kuşta* kavramı yer almaktadır. Sâbiî dininin kutsal metinlerinde *Kuşta*, her şeyin ilk kaynağı ve tanrısal bir kült olan *Hayat İlkesi* veya İyilik Tanrısı *Malka d-nhura* ile birlikte yoğun bir şekilde kullanılmaktadır. *Kuşta*, *Hayat İlkesi* ile ortaya çıkmıştır. Işık Tanrısı *Malka d-nhura*’nın ilahi emri ve uyarısını ifade eden *Kuşta*, aynı zamanda Işık Dünyası’nın kusursuz yaşamsal mekânını ve orada yaşayan meleksi/uthra varlıkların kolektif işbirliğinin karşılığı olarak da kullanılmaktadır. Bu bağlamda *Kuşta*, varlığın ilk arketipi ışık âlemi ile birlikte bu âlemin içindeki ışık varlıklarının maddi âlemle ilişkisini ortaya koyan bir gerçekliktir.¹⁷

Sâbiî topluluğun asıl dili olan Mandence’de *Kuşta* kelimesi köken itibarıyla *gerçek*, *adalet*, *yemin*, *anlaşma*, *samimiyet*, *doğruluk* anlamlarına gelmektedir.¹⁸ *Kuşta* bu bağlamda var oluşun mutlak gerçekliği etrafında kenetlenen ışık kardeşliğini ifade etmektedir.¹⁹ Sâbiîlikte maddi âlemdeki iyi ve güzel her şeyin bir muadili olduğuna inanılır. Sâbiîlikte *Mşunai Kuşta* terimi, ışık dünyasındaki ruhsal varlığın kusursuzluğunu belirtmektedir.²⁰ Sâbiîlikte *Mşunai Kuşta*, aynı zamanda maddeye hapsedilen ışık parçacıklarını ve *Malka d-*

¹⁶ George Robert Stow Mead, *The Gnostic John The Baptizer: Selections From The Mandaeen John-Book* (London: John M. Watkins, 1924), 46.

¹⁷ Jennifer Hart, “Yahia as Mandaean Rasul? Some Thoughts on İslam’s Influence on the Development of Mandaean Literature”, *Aram* 22 (2010), 171-181.

¹⁸ Ethel Stefana Drower - R. Macuch, *A Mandaic Dictionary* (Oxford: A The Clarendon Press, 1963), 209; Qais Al-Saadi, *Nhura-Dictionary English-Mandaic-* (Germany: Drabsha, 2012), 78.

¹⁹ Brikha H.S. Nasoraia, *The Mandaean Gnostic Religion: Worship Practice and Deep Thought* (İndia: Sterling, 2021), 5.

²⁰ Ethel Stefana Drower, *The Secret Adam: A Study of Nasoraean Gnosis* (London: Oxford University Press, 1960), 40.

nhura'nın evrendeki temsilcisi olan *Âdem*'in neslini tanımlamaktadır. Zira fiziki *Âdem*, ışık dünyasında ikamet eden *Adam Kasia*'nın (mistik/gizli *Âdem*) doğal sonucu olarak yaratılmıştır.²¹ Bu bağlamda *Işık Dünyası (alma d-nhura)*²² anlamına da gelen *Kuşta*, tanrısal inayetin yeryüzüne tecelli etmiş bütün yansımalarını ifade etmektedir. Şimdi *Kuşta* kelimesinin Sâbiîliğin temel kaynaklarında hangi anlamlara karşılık geldiğine bakalım.

2. İlahi Kanun

Sâbiîlikte *Kuşta*, tanrının kendisi ile özdeş değişmez bir tözü belirtir. Sâbiî inancında *Hayat* kültü, bütün varlıkların asli menşeyidir. *Hayat*, her zaman vardı ve *Kuşta* onunla birlikteydi.²³ *Kuşta*, en yüce ve erişilmez İyilik Tanrısı olan *Malka d-nhura*'dır.²⁴ *Kuşta*, kadim ve ilk ışık olan *Hayat* ilkesinden beri değişmeden ve bozulmadan varlığını devam ettirecek ezeli ve ebedi düzendir.²⁵ Bütün Dünyaların Efendisi olan Işık Kralı *Malka d-nhura*, hem doğru bilgelik hem de *Kuşta*'dır.²⁶ *Malka d-nhura*, doğru bilgeliğiyle maddi ve manevi âlemlere vakıf olan ve *Kuşta* aracılığıyla bütün var oluşu en iyi şekilde idare eden hükmedicidir. İyi ruhların en yetkini olan Işık Kralı, evrene hâkim kıldığı kusursuz yasası ile bütün varlıklara yüceliğini ifşa etmiş ve onun sayesinde tüm canlılar onun ihtişamına tanıklık etmiştir.²⁷ Bundan dolayı da her durumda ışık varlıkları, "sen uthraların babası, hazinelerin yaratıcısı ve *Kuşta*'nın babasıdır!" şeklinde *Malka d-nhura*'ya tazim ve niyazda bulunurlar.²⁸

Kuşta, İlk İlke olması hasebiyle hakikat ışığını sabit kılan ve karanlığın derinliklerini aydınlatan sebatkârdır. Evrenin her zerresinde herhangi bir yılgınlığa, tembelliğe ve zafiyete yer vermeden kötülükle savaşıp iyiliğin sembolüdür. Nitekim ışık elçisi *Manda d-hia*, Işık Kralı'nın emri olan *Kuşta* ile karanlığın dünyasına inmiş ve orada kötülüğün şeytani unsurlarını dize getirmiştir. *Kuşta*'nın zafer sütunu sayesinde ışık dünyası hiçbir zaman kötülüğün çirkin ve sonu gelmez saldırıları karşısında sarsılmaz bir özelliğe sahiptir. *Malka d-nhura*, ışık çocuklarını *Kuşta* gölgesi altında korumaktadır. *Kuşta*, ışık unsurlarının kötülüğe verdiği savaşta en büyük silahtır. Bu silahla kuşanan dindar kullar, yeryüzünde ışığın sonu gelmez rehberliğinde yollarını hiçbir zaman şaşırılmazlar. Sâbiî inancına göre *Kuşta*, *Malka d-nhura*'ya bağlı insanlarla her zaman birlikte dir. Dünya hayatında *Kuşta*, mutluluk ve saadetin kaynağıdır. Diğer yandan *Kuşta*, yargı gününde dindar bireyleri

²¹ Drower, *The Secret Adam: A Study of Nasoraean Gnosis*, 40-41; Hathem Saed, "Naşiruta: Deep Knowledge and Extraordinary Priestcraft in Mandaean Religion", *Sydney Studies in Religion*, (2008); Edward F. Crangle - Brikha H.S. Nasoraia, "Soul Food: The Mandaean Laufani", *Aram* 22 (2010), 97-132.

²² Al-Saadi, *Nhura-Dictionary English-Mandaic*, 209.

²³ Lidzbarski, *Ginza*, 181; Drower, *The Canonical Prayerbook of the Mandaeans*, 47.

²⁴ Lidzbarski, *Ginza*, 142.

²⁵ Drower, *The Canonical Prayerbook Of The Mandaeans*, 5.

²⁶ Lidzbarski, *Ginza*, 40.

²⁷ Lidzbarski, *Ginza*, 57.

²⁸ Lidzbarski, *Ginza*, 68.

şeytani varlıkların korkunç tuzaklarından muhafaza eden ve onları ışık cennetlerine yerleştiren tanrısal lütuftur.²⁹

Kuşta, Işık Tanrısı *Malka d-nhura*'nın kuşatıcı ruhudur. *Malka d-nhura*'nın ruhu, kozmik yaşamın bütün unsurlarında vardır. Tanrısal ruh, saf ve kusursuz olduğundan onun tecellisi olan bütün varlıklar da iyi ve faydalıdır. Şu halde *Malka d-nhura*'nın ruhu kötülükle bir araya getirilemez. Zira bu ruh, görkemiyle kusurlu olan maddeye karşıdır. Sâbiîlikte madde, kötülüğün menşei olduğundan ondan mümkün olduğunca kaçınmak gerekir. Kötülük Tanrısı ve ona bağlı şeytani güçler, maddenin şehvi ve açgözlülüğü özelliği ile insanları karanlığın uçurumuna sürüklemektedir. Maddenin kötülüğünden kaçınanlara *Kuşta* arkadaş olur. Zira *Kuşta*'nın ruhu ile yaşayanlar, ışık uthraları gibi berrak ve günahların her türlüşünden uzak dururlar. Dolayısıyla *Kuşta*, akıl ve zihne yerleşmeye çalışan ve insanları hakikat yolundan saptırmaya çalışan kötülüğün bütün emarelerini ortadan kaldırmaktadır.

Sâbiî inancına göre *Kuşta*, evrenin değişmez ölçü ve ahengidir. Bu ölçü ile gezegenler döner, yıldızlar parlar, güneş parlaklık ve hayat verir. Canlı, cansız tüm varlıklar *Kuşta*'ya göre varlıklarını sürdürmektedir. Sâbiî inancında *Kuşta*, Işık Tanrısı *Malka d-nhura* ile birlikte ışık unsurlarının tümünün iradesini belirleyen yasadır. Bu yasa ile ışık güçleri sürekli bir faaliyet durumunda olurlar. Karanlık güçler, kendi karanlık âleminde ışık dünyasına girmek istedikleri halde giremiyorlar. Çünkü *Kuşta*'nın zırhını giyen ışık varlıkları, şeytani güçlerin bütün saldırılarını püskürtür ve onları geldikleri karanlığın derinliklerine gönderirler. Benzer şekilde *Kuşta*, maddi âlemde ışığın temsilcisi olan insanlara yol gösteren bir ilahi kanundur. Sâbiîlik geleneğinde ışık elçisi *Manda d-hiia*, *Kuşta*'yı maddi dünyaya taşıyan ve ilahi kanunu insana tanıtan figür olarak geçmektedir. İlk insan *Âdem*, *Kuşta* ile ilahi özünü hatırlamıştır. Dünya hayatında kötülüğe karşı nasıl bir hayat sürmesi gerektiğini öğrenmiştir. Dolayısıyla *Kuşta*, insanlığın öğretmenidir. Bu bağlamda merhameti ve lütfu sonsuz bu görkemli öğretmeni övmek gerekir.³⁰ Zira *Kuşta*'nın öncülüğünde yaşamını sürdüren insanlar hem maddi dünyada hem de uhrevi hayatta güvende olur.³¹

Her şeyin yaratıcısı Işık Tanrısı *Malka d-nhura*'dan sadır olan *Kuşta*, bütün âlemleri aydınlatan aşkınlık bilgisidir. Bu bilgi, insana ışık dünyası ve karanlığın mahiyetini öğretir. *Kuşta* olmasaydı, insanoğlu maddenin dipsiz ve kasvetli çukurlarında sonsuz ölüme mahkûm olarak kalırdı. Işık Tanrısı *Kuşta* ile insana inayetini gösterdi ve onu karanlık dünyadan alarak ışık dünyasına kazandırdı. *Kuşta*, insana *Hayat*'ı tanıtan ve ona nasıl geri döneceğini hatırlatır. Bundan dolayı da Sâbiî inancına göre madde nedeniyle insan, asli

²⁹ Lidzbarski, *Ginza*, 147-148.

³⁰ Lidzbarski, *Ginza*, 181.

³¹ Lidzbarski, *Ginza*, 182.

ilkesine yabancı kalmıştır. Maddenin sonu gelmez arzu ve istekleri karşısında son derece aciz ve bitkin bir durumda olan insanı ancak *Kuşta*'nın yücelik bilgisiyle kurtulabilir.

Sâbiîlik inancına göre ışık dünyasında Işık Tanrısı'nın emrinde sayısız ışık varlıkları (uthralar) vardır. Bu meleksi varlıkların her biri, tanrının düzeni olan *Kuşta*'nın kusursuz işlemesi noktasında görev alırlar. Maddi âlemde de göksel varlıkları döndüren, yeryüzündeki varlıkların yaşamsal mekânlarını koruyan *Kuşta*'dır. Diğer yandan Sâbiîler, *Kuşta*'nın *Tanrı'nın Ruh*u olduğuna inanırlar. Sâbiîlikte *Doğru* veya *Hakiki Ruh* olarak da adlandırılan *Kuşta*, önce ışık dünyasında ortaya çıkmış daha sonra da onun bütün yansımaları maddi âlemin bütün boyutlarında kendisini hissettirmiştir. İyi Ruhların Efendisi *Malka d-nhura*, eşsiz görkemini ve merhamette sınır tanımayan ruhunu *Kuşta* ile kozmosta ve inananların gönlünde tecelli ettirmiştir.³² Dolayısıyla Işık Tanrısı *Malka d-nhura*, ezelden beri ilk ve değişmez kanunu olan *Kuşta* ile bütün varlıkları yaratmış ve onların kaderini tayin etmiştir. Bundan dolayı Işık Kralı, bu bağlayıcı yasa ile yaşayanların ebedi hayatta faziletlerin dolu olduğu ve kötülüğün hiç olmadığı tanrısal mekâna/ışık cennetine kavuşacağını inananlara müjdelemiştir.³³

3. İdeal Ahlak ve Kurtuluş Yolu

Sâbiî inancına göre bireyin dünya hayatındaki en büyük sorumluluğu, ışık dünyasının bütün ideal değerlerini hayatına taşımak olmalıdır. Hakikat veya iyi olan bütün değerlerin tek değişmez ilkesi sadece ışık dünyasında bulunmaktadır. Sâbiîlikte maddi dünyadaki her şeyin ışık dünyasındaki ideal karşılığına *Msunia Kuşta* denir.³⁴ Buna göre fiziki *Âdem*'in ışık dünyasında bir ideal karşılığı (Adam Kasia) olduğu gibi bilgi, doğruluk, su, mutluluk, vaftiz gibi zihnimizde ve yaşantımızdaki yer edinen bütün güzel değerlerin de ideal bir karşılığı, aşkınlık âleminde mevcuttur. Işık Tanrısı, maddi âlemin ilk arketiplerini manevi âlemde yaratmış ve daha sonra onları kendi elçisi *Manda d-hiia* aracılığıyla yeryüzüne taşımıştır.

Sâbiîlik inancında mevcut düalizm inancı gereği kötülüğün de aynı şekilde karanlık âlemden maddi dünyaya geldiğine inanılır. İyiliğin modeli *Kuşta*, kötülüğün modeli de onun karşıtlığını ifade eden her türlü menfi söz, düşünce ve eylemlerdir. Işık ve karanlık arasındaki rekabet aşkın âlemlerle başlamış ve yeryüzünde madde ile ışığın kesin ayrışacağı zaman dilimine kadar devam edecektir. Bu durumda kötülüğü yenmenin araçlarına sahip olmak elzemdir. Zira *Kuşta*, yaşamın bütün boyutlarında ışık unsurlarına savaş açan şeytani

³² Lidzbarski, *Ginza*, 57.

³³ E. S. Drower, *The Secret Adam: A Study of Nasoraean Gnosis*, 41.

³⁴ Drower, *The Thousand and Twelve Questions (Alf Trisar Šuialia)*, 11; Jorunn Jacobsen Buckley, "A Rehabilitation of Spirit Ruha in Mandaean Religion", *History of Religions* 22/1 (1982), 60-84.

güçlere karşı insanı ayağa kaldıracak ve onların zararlarından koruyacak en büyük ahlak rehberi olarak insanlığa gönderilmiştir.³⁵

Sâbiî inancına göre *Kuşta* ahlak yasası gereği, bireyin maddi âlemin tüm hazlarından kaçınması gerekir. Sâbiîlikte madde bütünüyle kötü olduğu halde kişinin dünyevi işlerden uzak durmasını sağlayacak asketik bir yaşam tarzına da yer verilmez. Şeytani güçlerin evrene hâkim olmalarını sağlayacak şey, ışık çocuklarının *Kuşta*'ya bağlı imanlarıdır. *Kuşta*; ateşi, suyu, iblislerin kirli tohumlarına karşı muhafaza ettiği gibi inanları da kötülüğün öngörülemez tehlikelerine karşı korur. İnsanlar, Yüce Işık Kralı'nın yüce ve harika sözleri olan *Kuşta*'ya iman ettikleri zaman zafere ulaşacak ve ruhları selamete erecektir.³⁶ *Kuşta*'ya göre bir yaşam tarzı, ışık unsurları gibi kişiyi mükemmelleştirecek ve onun kurtuluşunu nihai olarak gerçekleştirecektir. Zira dünya hayatında karanlığın şer odaklarına karşı kişiyi demirden yapılan zırhtan ziyade ancak ışığın zarar görmez silahı olan *Kuşta* kurtarabilir. *Kuşta* ile görmeyen gözler görececek, işitmeyen kulaklar duyacak ve kalp, ışığın hikmeti ile dolup taşacaktır.³⁷

Sâbiîlik geleneğine göre maddi dünyadaki bütün kötülüklerin nedeni, karanlık dünyanın dişil canavarı kabul edilen *Ruha*'nın ölümcül faaliyetleridir.³⁸ *Ruha*, insanın tensel boyutundan faydalanarak onları günaha ve çirkin işlere yönlendirmektedir. Maddeden insana sirayet eden şehvet ve açgözlülük, ruhu sürekli rahatsız etmektedir. Çünkü açgözlülük ve şehvi duyguların etkisinde kalan insanlar, hakikat ışığında habersiz olarak varlıklarını devam ettirmektedir. Sâbiîlikte bu durum, gerçek ölüm olarak adlandırılır. Zira Sâbiî inancına göre fiziki ölüm hayat akışının doğal bir sonucu kabul edilir. Bu durumda insanın ışık dünyasına yükselmesine engel olacak ve ruhunu asli ilkesine yabancı bırakacak zarar verici eylemlerden kaçınması gerekmektedir. Şu halde insanın ruhuyla ve bedeniyle ışık dinine ve ışık dininin kurallarına göre yaşaması elzemdir. Şayet insan kendi akli ve zihni yeteneklerini doğru kullanmasa *Ruha*, onu doğru yoldan uzaklaştıracaktır.³⁹ Bu nedenle Sâbiî inancına göre bireyin iyi bir ahlaka sahip olmasını sağlayacak ve maddenin girdabındaki ruhun kurtarıcısı ve kör gözlerin iyileştiricisi olan *Kuşta*'ya samimiyetle bağlanması çok önemlidir.⁴⁰

Sâbiîlikte ahlak, bütün insanların iyiliğini ve faydasını ifade eden toplumsal bir realiteyi ifade etmektedir. Bireyin olumlu iş ve davranışları kendisinden ziyade toplum açısından ele alınır. Buna göre son derece kolektif bir ahlak anlayışına sahip olan Sâbiî topluluğunda esas olan makro anlamda ortaya konulan aktivitelerdir. Bencilce düşünce ve

³⁵ Drower, *The Canonical Prayerbook of The Mandaean*, 27.

³⁶ Lidzbarski, *Ginza*, 40.

³⁷ Lidzbarski, *Ginza*, 45.

³⁸ Lidzbarski, *Ginza*, 197.

³⁹ Lidzbarski, *Ginza*, 221.

⁴⁰ Lidzbarski, *Ginza*, 221.

eylemler, insanların geleceğine hizmet etmediğinden bir değeri yoktur. Buna göre kişi, yaşamı boyunca kendi kişisel çıkarları yerine *Âdem* neslinin kurtuluşunu ön plana alacak olumlu davranışları sergilemelidir. Sâbiîlikte birey ahlakının güzel olması son derece önemlidir. Ancak kişi sadece asketik bir yaşam tarzı ile ahlakını güzelleştiremez. Diğer yandan içki, kumar, oburluk ve diğer nefsanî hasletlerden uzak durmak önemli olmakla birlikte bunlar bireyin ahlakının olgunlaşması için yeterli değildir. Güzel ahlak, toplumun ve evrenin hizmetine sunulan kötülüklerden arındırılmış ruh ve beden ikilemiyle mümkün olabilir. Sâbiîler, bu ahlakı *Işık Kardeşliği* şeklinde formülize etmişlerdir. Işık cemaatine hizmet etmek, yoksul ve zor durumda olanların ihtiyacını karşılamak, ışık cemaatinden olan insanların düğünlerine ve cenaze törenlerine katılmak, insanın erdemli hale gelmesini sağlayacaktır. *Kuşta* ahlakı gereği, bireyin iyi ve güzel davranışları bir yandan maddî dünyada Sâbiî topluluğunu güçlendirecek diğer yandan da onların ışık dünyasındaki atalarıyla buluşmasını sağlayacaktır.⁴¹

Sâbiî inancına göre vaftiz, ahlakı güzelleştiren önemli ritüellerden biridir. Vaftiz, Işık Kralı'nın ışık çocuklarına bahşettiği en kutsal ritüeldir.⁴² Bu inanç gereği tarih boyunca Sâbiîler, nehirlerin ve akarsuların olduğu bölgeleri yerleşim alanı olarak tercih etmişlerdir. Su, ışık âleminden fiziki âleme indirilen kutsal bir fenomendir. Bu kutsal fenomenin arka planında ışık dünyası yer almaktadır. Tıpkı ışık gibi su elementi de değişmez ve bozulmazdır. Bu bağlamda yeryüzünde su ile günahlarından ve kötülüklerinden arınan insanlar, kurtuluşa ermişlerdir. Kendisini suya bıraktıktan ve arındırdıktan sonra zinadan, hırsızlıktan, kara büyüden, putlara tapmaktan ve putlar için verilen yemeklerden uzak duran ruhlar, tıpkı *Manda d-hiia* gibi ışığın parlak bir parçası olacaktır.⁴³ Yine vaftiz, insanı ahlaken olgunlaştırdığı gibi bireyin tanrısal ruhla bütünleşmesini sağlayacaktır. Böylece vaftiz ile kötülüklerinden arınan ruhlar, ışık dünyasındaki *Yaşam Evini* görecek ve karanlığı korkunç ateşiyle hiçbir zaman yüzleşmeyeceklerdir.⁴⁴

4. Hakikat Peygamberi

Sâbiîlikte herhangi bir din kurucusundan bahsedilmez. Sâbiîler, kendi dinlerinin doğrudan Işık Kralı *Malka d-nhura* tarafından kendilerine aktarıldığına inanırlar. *Âdem*, yaratıldıktan sonra ruhların manevî terbiyecisi *Manda d-hiia*, *Âdem*'i Ürdün nehrinde vaftiz etmiş ve ona dünya hayatı hakkında gerekli bilgileri vermiştir. Sâbiî inancına göre ilk insandan itibaren *Âdem* neslini kötülüğün pençesinden kurtaracak Işık Elçileri, Işık Tanrısı tarafından gönderilmiştir. Sâbiî dininde *Âdem*, *Şitil*, *Hibil* ve *Yahyā*, tarih boyunca insanlığın manevî önderliğini yapan örnek şahsiyetlerdir. Kendilerini *Âdem*'in bozulmamış nesli

⁴¹ Drower, *The Canonical Prayerbook Of The Mandaeans*, 99.

⁴² Drower, *The Canonical Prayerbook Of The Mandaeans*, 9.

⁴³ Drower, *The Canonical Prayerbook Of The Mandaeans*, 27.

⁴⁴ Drower, *The Canonical Prayerbook Of The Mandaeans*, 10; *Ginza Rabba*, 241.

olarak gören Sâbiîlere göre tarihin değişik dönemlerinde hakikat peygamberleri gibi insanları ışık yolundan saptıran sahte peygamberler de (nbiha *q*-kadba)⁴⁵ ortaya çıkmıştır.

Sâbiîlikte peygamber anlamında *nbiha* kavramı kullanılmaktadır. Sâbiîler; *hakikat peygamberi*, *gerçek peygamber* veya *ışık elçisi* karşılığında *Nbiha q-kuşta* kavramını kullanırlar. *Nbiha q-kuşta*, *Malka q-nhura*'nın ilahi mesajlarını yeryüzünde taşıyan elçilerdir. Sâbiîler esasen ruhani ve fiziki iki çeşit elçiliğin/peygamberliğin varlığına inanırlar. Buna göre *Anuş*, *Hibil*, *Şitil* ve *Manda q-hiia*, fiziki peygamberlere önderlik eden manevi ışık elçileridir.⁴⁶

Sâbiîlik inancına göre *Âdem*'in bedeni şeytani güçler tarafından yaratılmıştır. Şeytani güçlerin amacı, yeryüzünde kendilerine halef olabilecek bir varlığın olmasını sağlamaktır. Zira karanlık güçler, *Âdem*'in bedeni sayesinde ışık unsurlarını kolay bir şekilde kontrol altına alabileceklerdir. Ancak şeytani güçler, *Âdem*'i cismani açıdan yarattıkları halde onun bedenini canlandırmak konusunda aciz kalırlar. Sâbiîlik yaratılış inancına göre kötülük güçleri, *Âdem*'i canlandırması için bir ışık varlığı ve aynı zamanda maddi âlemin demiurgu olan *Ptahil* ile işbirliği yapmışlardır. Bu noktada Işık Kralı *Malka q-nhura*, kötülük güçleriyle maddi dünyayı ve ilk insanı yaratan *Ptahil*'e güvenmez ve kendi nurunu koruması için ışık güçleri olan *Manda q-hiia*, *Anuş*, *Hibil* ve *Şitil*'i yeryüzüne gönderir.⁴⁷ Dolayısıyla Sâbiîlikte peygamberlik, ilk insanın yaratılış süreciyle başlamıştır. *Manda q-hiia*, *Anuş*, *Hibil* ve *Şitil*, karanlık güçlerin etkisindeki *Âdem*'i uyandıran ilk ışık elçileri kabul edilir. *Manda q-hiia*, Ürdün nehrinde *Âdem*'i vaftiz etmiş ve şeytani güçlerin tuzakları karşısında onu uyarmıştır. Manevi bir elçi olan *Manda q-hiia* bu nedenle Sâbiî geleneğinde yeryüzündeki ışık elçilerini eğiten en önemli *Kuşta* öğretmeni olarak kabul edilir.

Sâbiî kaynaklarında *Anuş*, *Hibil* ve *Şitil*, bazen insanları iyiliğe yönlendiren ve kötülüklerden sakındıran manevi önderler bazen de fiziki kurtarıcılar olarak geçmektedir.⁴⁸ Sâbiî kaynaklarında *Anuş*, *Hibil* ve *Şitil*, genellikle ışık dünyasının en güzel meskenlerinde yaşayan ışık uthraları olarak geçmektedir. Mükemmelliğin oğulları olan bu dört varlığın meskenleri güzel kokulu mis kokulu ışık diyarlarıdır. Işık dünyasının en güzel yerlerinde yaşayan *Anuş*, *Hibil* ve *Şitil*, şer güçlerin saldırılarından hiçbir zaman zarar görmeyen

⁴⁵ Sâbiîlerin dili Mandence' de *kdb* kökünden türeyen *Kadaba* kelimesi yalan söylemek, yalan konuşmak, aldatmak, tahrif etmek, yozlaştırmak, inkâr etmek, değiştirmek, itibarsızlaştırmak anlamlarına gelmektedir. *Kadaba* kelimesi bu anlamda *Kuşta* kelimesinin zıttı olup hakikat dışı tüm söz, eylem, olay ve olguları ifade eden bir terimdir. Bkz. Drower - Macuch, *A Mandaic Dictionary*, 203.

⁴⁶ Charles G. Häberl - James F. McGrath (ed.), *The Mandaean Book of John* (Berlin: De Gruyter, 2020), 159; Mead, *The Gnostic John The Baptizer*, 59.

⁴⁷ Lidzbarski, *Ginza*, 109.

⁴⁸ Lidzbarski, *Ginza*, 244.

mükemmel ve görkemli varlıklardır.⁴⁹ *Ginza Rabba'*da *Anuş*, *Hibil* ve *Şitil*, Işık Tanrısı “*Malka d-nhura'nın Çocukları*” şeklinde tanımlanmaktadır.⁵⁰

Sâbiîlerin kutsal kitabı *Ginza Rabba'*da *Anuş*, *Hibil* ve *Şitil*'in aslında manevi ışık elçileri olduğu yönünde pek çok ifadeye rastlamak mümkündür.⁵¹ Ancak Sâbiîliğin bir diğer kutsal metni olan *Qolasta'*da *Anuş*, *Hibil* ve *Şitil*, *Âdem* ve *Havva'nın* çocukları olarak geçmektedir.⁵² *Ginza'*ya göre *Şitil*, *Hibil*'in oğlu, *Anuş* ise *Şitil*'in oğludur.⁵³ Ancak *Ginza'nın* başka yerlerinde *Şitil*, *Âdem*'in oğlu, *Anuş* ise *Şitil*'in oğlu olarak geçmektedir.⁵⁴ Netice itibariyle ister ruhani ister fiziki varlıklar olsun Sâbiîlik inancında *Anuş*, *Hibil* ve *Şitil* üçlüsünün son derece önemli figürler olduğunu belirtmekte fayda vardır.⁵⁵

Sâbiîlik inancına göre ışık elçisi *Manda d-hiia* tarafından vaftiz edilen *Âdem*, yeryüzündeki ilk *Kuşta* elçisidir. *Âdem*'in kutsallığı onun bedenine yerleştirilen nurdan kaynaklanmaktadır. *Âdem*, ilk elçi olarak çocuklarına hakikat ışığını öğretmiştir. Sâbiîlikte *Âdem*'den sonra onun büyük oğlu olan *Şitil*'in farklı bir yeri vardır. *Şitil*, insan ruhlarının en safıdır. Çünkü *Şitil*, *Hibil* ve *Anuş*'tan farklı olarak yaşamını babası *Âdem* için feda etmiştir.⁵⁶ Saflığın ve günahsızlığın timsali olan *Şitil*, ışık dininin vücut bulmuş hali ve inananlar için en ideal insan örneğidir.⁵⁷ *Ginza'*ya göre bin yıllık bir ömür geçiren *Âdem*'e ölüm meleği *Saurel* gelir ve onun canını almak ister. Ancak daha fazla yaşamak isteyen *Âdem*, *Saurel*'den kendi canı yerine oğlu *Şitil*'in canını almasını ister. *Saurel*, *Âdem*'in daha fazla yaşam arzusu ile ilgili dileğini Işık Kralı *Malka d-nhura'*ya bildirir. *Malka d-nhura*, *Âdem*'in isteğini kabul ederek *Saurel*'i *Şitil*'e gönderir. *Şitil*, *Malka d-nhura'nın* emrini itiraz etmeden samimi bir şekilde kabul eder. Bunun üzerine ölüm meleği *Sauriel*, seksen yaşında olan ve hiçbir günaha bulaşmayan *Şitil*'in canını alır. *Şitil* öldükten sonra ışık güçleri, *Şitil*'in ruhuna nurdan bir sarık giydirebilirler. Sâbiî inancına göre seksen yıl boyunca arzu ve isteklerine boyun eğmeden yaşayan *Şitil*'in ruhu öldükten sonra doğrudan ışık cennetinin en güzel mekânına yerleştirilmiştir.⁵⁸ Aynı şekilde *Şitil*'in ruhu, yargı gününde *Abatur*'un terazisine takılan ve ışık dünyasına yükselmek isteyen ruhların kurtuluşuna öncülük edecektir.⁵⁹

⁴⁹ Drower, *The Canonical Prayerbook of the Mandaean*, 6.

⁵⁰ Lidzbarski, *Ginza*, 127.

⁵¹ Lidzbarski, *Ginza*, 249.

⁵² Drower, *The Canonical Prayerbook of the Mandaean*, 206.

⁵³ Lidzbarski, *Ginza*, 243.

⁵⁴ Lidzbarski, *Ginza*, 251.

⁵⁵ Buckley, *The Mandaean: Ancient Texts and Modern People*, 38.

⁵⁶ Drower, *The Canonical Prayerbook of the Mandaean*, 206.

⁵⁷ Drower, *The Secret Adam*, 38.

⁵⁸ Lidzbarski, *Ginza*, 425-428.

⁵⁹ Drower, *The Mandaean of Iraq and Iran*, 199; Şinasi Gündüz, *Sâbiîler: Son Gnostikler* (Ankara: Vadi Yayınları, 1995), 138-139; Jorunn Jacobsen Buckley, “The Mandaean Şitil as an Example of ‘the Image Above and Below’”, *Numen* 26/2 (1979), 185-191.

Sâbiîlikte *Yaḥyā*, en önemli ışık elçisi olarak kabul edilir. Sâbiîler bir *Kuşta* peygamberi olan *Yaḥyā*'nın bizatihi bir ışık uthrası olan *Anuş Uthra* tarafından eğitildiğine inanırlar. Bir dönem Sâbiî topluluğun yaşadığı Kudüs bölgesinde dünyaya gelen *Kuşta* peygamberi, insanları ışık dini hakkında bilgilendirmiş ve onların doğru yolu bulmalarını sağlamıştır. *Manda d-hiia*, Ürdün nehrinde *Yaḥyā*'yı vaftiz etmiş ve ona ışık tanrısına nasıl ibadet edileceği konusunda gerekli bilgileri öğretmiştir. *Yaḥyā*, benzer şekilde kendi elleriyle insanları vaftiz etmiştir. *Yaḥyā*, bir ışık elçisi olarak aciz, zayıf ve kimsesizlere yardım etmiştir. Ortaya koyduğu mucizelerle hastaları iyileştirmiş, inançsız insanları da ışık dinine kazandırmıştır.⁶⁰

Sâbiîlerin eskatolojik anlayışına göre dünya hayatının ömrü dört dönemden oluşmuştur. Bu dönemlerin her birinde cereyan eden büyük felaketler sonucunda insan neslinden sadece birer çift hayatta kalmıştır.⁶¹ Sâbiî inancına göre bir *Kuşta* peygamberi olan *Yaḥyā*, yeryüzünün son döneminde kendisinden önceki peygamberlerin ilahi mesajlarını tamamlamak için Işık Kralı *Malka d-nhura* tarafından insanlara gönderilmiştir.⁶² O, Işık Kralı'nın inayetiyle hakikat peygamberlerinin sonuncusu seçilmiştir.⁶³ Işık dininin reformcusu ve öğretmeni *Yaḥyā*, örnek yaşantısıyla inananlar için bir rehber olmuştur.⁶⁴ Aynı zamanda *Yaḥyā*, Sâbiî toplumunun en fazla zulüm ve katliamlara maruz kaldığı son dönemde onlar için bir umut kaynağı olmuş ve Sâbiî cemaatinin hayata tutunmasını sağlamıştır.⁶⁵

Sâbiîlik geleneğinde *Nbiha d-kuşta* teriminin karşıtı olarak *Nbiha d-kadba* ifadesi kullanılmaktadır. *Nbiha d-kadba*, *sahte*, *yalancı* veya *bozguncu peygamber* anlamlarında kullanılmaktadır. Sâbiî kaynaklarında *Nbiha d-kadba* olarak geçen kötülüğün veya karanlığın elçileri hakkında pek çok bilgiye rastlamak mümkündür. Buna göre sahte peygamberler, sihir, büyü ve tılsımlı sözlerle insanları kandıran ve onları ışığın hakikatinden uzaklaştıranlardır. Karanlığın çocukları olan on iki burç ve yedi gezegenden emir alan bu karanlık şahsiyetlerin ortak amacı, kötülüğün ışık unsurları üzerinde baskı kurmasını sağlamaktır. Bunlar, tanrısal bilgiyi ve hikmet ışığını ters yüz edip insanların kafasını karıştırırlar.⁶⁶ Sâbiîlik geleneğinde *Hız İbrahim*, *Hız Musa*, *Hız İsa* ve *Hız Muhammed*, *Kuşta* elçileri dışında toplumları aldatan birer sahte peygamber (*nbiha d-kadba*) kapsamında kabul edilmektedir.

⁶⁰ Drower, *Haran Gawaita and the Baptism of Hibil-Ziwa*, 6-7; Gündüz, *Sâbiîler*, 140.

⁶¹ Lidzbarski, *Ginza*, 408-409.

⁶² Häberl - McGrath, *The Mandaean Book of John*, 63.

⁶³ Şinasi Gündüz, *İslam ve Sâbiîlik* (İstanbul: Hikav Yayınları, 2018), 84.

⁶⁴ Sabah Aldihisi, *The Story of Creation in the Mandaean Holv Book the Ginza Rba* (Ann Arbor: ProQuest LLC, 2013), 17.

⁶⁵ Andrew Phillip Smith, *John the Baptist and the Last Gnostics: The Secret History of the Mandaeans* (UK: Watkins, 2016), 45.

⁶⁶ Lidzbarski, *Ginza*, 224-225.

Sonuç

Sâbiîlik inancında iyilik-kötülük, aydınlık-karanlık temelinde şekillenen düalist bir tanrı inancı vardır. Sâbiîlikte *Kuşta* kavramı, din müntesiplerince hakikatin kendisi veya aşkın olan ışık dünyasından maddi âleme sirayet eden kusursuz tanrısal yasayı ifade etmektedir. Bu yasa gereği her Sâbiî maddi âlemin bütün boyutlarında tanrısal bir gizemin varlığına inanır. Dolayısıyla *Kuşta*, bir *teofani* olduğundan onun karşısında yer edinen her şey kutsal olmayan yani bir *profan* niteliğine sahiptir.

Sâbiîler, *Kuşta*'nın ilk insan *Âdem* ve daha sonraki ışık elçileri aracılığıyla doğrudan Işık Tanrısı tarafından kendilerine bildirilen bir ahlak veya etik değerler bütünü olduğuna inanırlar. *Kuşta*, insana güzel ahlaki değerleri aşılamanın bir yolu ve bu yol sayesinde Işık Tanrısı ile buluşmayı ifade eden rehberdir. Bir dindar, ne kadar *Kuşta*'ya bağlı ise o kadar sağlam bir iman ve şahsiyete sahip olacaktır. Bundan dolayı da Sâbiî inancına göre dünya hayatında *Kuşta*'nın belirlediği ilkelere uyarak iyi ve faydalı bir insan olmak son derece önemlidir. *Kuşta*'ya göre yaşamak, bireyi maddenin kirliliğinden ve nefsin hastalıklarından kurtarmasını sağlayacaktır. Aksi durum, insanın şeytani unsurların bir kölesi olarak kalmasına ve uhrevi hayatta karanlığın derinliklerinde ebediyen mahkûm kalmasına neden olacaktır.

Sâbiîlikte *Kuşta* kavramı, *hakikat peygamberleri/ışık elçileri* anlamında da kullanılmaktadır. *Nbiha d-kuşta* peygamberleri, yeryüzünde karanlık güçlere karşı hakikat ışığında insanlara model olmuşlardır. *Kuşta* peygamberleri kötülük tarafından kirlenen ve köreltilen zihin ve gönülleri aydınlığa kavuştururlar. Nitekim Sâbiîlikte bir *Kuşta* peygamberi olan *Yaḥyā*, şeytanın çölleştirdiği yeryüzüne umut tohumlarını eken ve insanların yaşamına *Hayat Ruh'u*nu taşıyan büyük bir ruh hekimi olarak kabul edilmektedir. Sonuç itibarıyla Sâbiîlikte *Kuşta*, Işık Kralı'nın bütün âlemlerde tezahür eden değişmez yasası ve aynı zamanda insanların dünya hayatında ışık elçileri formunda takip etmesi gereken kusursuz ahlak modeline karşılık gelmektedir.

Kaynakça

Aktulga, Mıhdar. *Düalist Dinlerde Tanrı İnancı Üzerine Bir Karşılaştırma (Mecusilik, Sâbiîlik, Manicilik)*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2023.

Aldihisi. Sabah. *The Story of Creation in the Mandaean Holy Book the Ginza Rba*. Ann Arbor: ProQuest LLC, 2013.

Al-Saadi, Qais. *Nhura-Dictionary English-Mandaic-*. Germany: Drabsha, 2012.

- Buckley, Jorunn Jacobsen. "A Rehabilitation of Spirit Ruha in Mandaean Religion". *History of Religions* 22/1 (1982), 60-84.
- Buckley, Jorunn Jacobsen. "The Mandaean Şitil as an Example of 'the Image Above and Below'". *Numen* 26/2 (1979), 185-191.
- Buckley, Jorunn Jacobsen. *The Mandaean: Ancient Texts and Modern People*. New York: Oxford University Press, 2002.
- Burkitt, F. Crawford. "The Mandaean". *The Journal of Theological Studies* 29/115 (1928), 225-235.
- Crangle, F. Edward. - Nasoraia, Brikha H.S. "Soul Food: The Mandaean Laufani". *Aram* 22 (2010), 97-132.
- Drower, Ethel Stefana- Macuch, Rudolf. *A Mandaic Dictionary*. London: Oxford At The Clarendon Press, 1963.
- Drower, Ethel Stefana. *Haran Gawaita and the Baptism of Hibil-Ziwa*. Vaticana: Bibliotheca Apostolica Vaticana, 1953.
- Drower, Ethel Stefana. *The Canonical Prayerbook of the Mandaean*. Leiden: Brill, 1959.
- Drower, Ethel Stefana. *The Mandaean of Iraq and Iran: Their Cults, Customs, Magic Legends, and Folklore*. Oxford: Oxford At The Clarendon Press, 1937.
- Drower, Ethel Stefana. *The Secret Adam: A Study of Nasoraean Gnosis*. London: Oxford University Press, 1960.
- Drower, Ethel Stefana. *The Thousand and Twelve Questions (Alf Trisar Şuialia)*. Berlin: Akademie-Verlag, 1960.
- Gündüz, Şinasi. *İslam ve Sâbiilik*. İstanbul: Hikav Yayınları, 2018.
- Gündüz, Şinasi. *Sâbiiler: Son Gnostikler*. Ankara: Vadi Yayınları, 1995.
- Häberl, Charles G.- McGrath, James F. (çev.). *The Mandaean Book of John*. Berlin: De Gruyter, 2020.
- Hart, Jennifer. "Yahia as Mandaean Rasul? Some Thoughts on İslam's Influence on the Development of Mandaean Literature". *Aram* 22 (2010), 171-181.
- Kessler, Christa Müller. "The Mandaean And The Question of Their Origin". *Aram* 16 (2004), 47-60.
- Lidzbarski, Mark. *Ginza Dertschaätz Oder Das Grosse Buch Der Mandäer*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1925.
- Mead, George Robert Stow. *The Gnostic John The Baptizer: Selections From The Mandaean John-Book*. London: John M. Watkins, 1924.

- Nasoraia, Brikha H.S., Garry W. Trompf. "Mandaean Macrohistory". *Aram* 22 (2010), 391-425.
- Nasoraia, Brikha H.S., *The Mandaean Gnostic Religion: Worship Practice and Deep Thought*. India: Sterling, 2021.
- Rochberg, Francesca. "The Babylonian Origins of the Mandaean Book of the Zodiac". *Aram* 11/2 (1999), 237-247.
- Saed, Hathem. "Naşiruta: Deep Knowledge and Extraordinary Priestcraft in Mandaean Religion". *Sydney Studies in Religion*.
- Smith, Andrew Phillip. *John the Baptist and the Last Gnostics: The Secret History of the Mandaeans*. UK: Watkins, 2016.
- Yamauchi, Edwin M.. *Mandaic Incantation Texts*. New Haven: American Oriental Society, 1967.
- Yamauchi, Edwin. M., *Pre-Christian Gnosticism: A Survey of the Proposed Evidences*. Michigan: Baker Book House, 1973.